

Ivan Cankar (1876 - 1918)

Največji mojster slovenske besede in osrednja postava v moderni književnosti izvira iz revne družine z Vrhnike. Na Klancu, najrevnejšem delu tega kraja, se je rodil 10. maja 1876 kot osmi otrok. Oče Jožef je po odprtju trgovine s konfekcijo opustil kroja ko obrt ter odšel v Bosno kot sezonski delavec in se ni več oglasil. Vse skrbi za družino je morala prevzeti njegova žena.

Ivan je svojo mladost preživel na Vrhniki, kjer se je izkazal v osnovni šoli, ki jo je zaključil z odličnim uspehom. Vrhniška gospoda ga je zato poslala v ljubljansko realko. Čeprav je redno dobival štipendijo, je bil vedno v denarni stiski. Šolo je kljub temu zaključil in nadaljeval študij na Dunaju. Po enem mesecu je šolo zamenjal, kmalu pa povsem opustil, ker se je preživljal s pisateljevanjem. S tem je postal prvi slovenski poklicni pisatelj in je bil v takratni družbi v težkem položaju. Na Dunaju je vseh enajst let živel v delavskem predmestju in spoznaval težko življenje proletarcev. Doma je neuspešno kandidiral za poslanca, zato je politiko opustil. Preselil se je v Ljubljano na Rožnik, ki se danes imenuje Cankarjev vrh. V prvi svetovni vojni je bil interniran, vendar so ga zaradi slabega zdravja odpustili in vrnil se je na Rožnik, kasneje pa preselil v mesto. Tam je živel do konca leta 1918, ko je padel po stopnicah in za posledicami umrl tri dni kasneje v ljubljanski bolnišnici.

NJEGOVA DELA

Ivan Cankar se je izkazal na treh področjih - kot pesnik, dramatik in pripovednik. Pesništva se je lotil pod vplivom A. Aškerca, kasneje pa je nanj vplivala evropska moderna utruja. Med največja dela tega asa sodi zbirka *Erotika*, ki je povzročila precej hrupa med nazadnjaki - tako je škof pokupil 700 neprodanih izvodov in jih dal zažgati. S pesništvom se je ukvarjal od leta 1892 do leta 1909, ko je spoznal, da se z Župančičem ne more kosati.

V tem času pa ni pisal samo pesmi, ampak tudi druga dela, od katerih so najboljše črtice. Sprva je opisoval družbene in politične razmere, ki jih je spoznal na Dunaju, kasneje pa predvsem človeško duševnost. Med najbolj a dela te zvrsti sodijo: *Za križem*, zbirka socialnih črtic o krivičnem družbenem redu, ki je bila Cankarjevo najljubše delo, zbirka *Moje življenje*, v kateri opisuje svojo mladost. Sem sodijo *Desetima*, *Skodelica kave* in druge. Idejo za *Podobe iz sanj* je dobil v prvi svetovni vojni in govori o usodi ljudi, ki so padli za tujo državo.

Ustvaril je tudi več daljših pripovednih del, povesti in romanov. Najbolj znana so *Na klancu*, *Martin Kačur* ter *Hlapec Jernej in njegova pravica*. V teh delih je upodobil ljudi iz različnih slojev in njihovo težko življenje.

Še najbolj pa je slovensko družbo razkril kot dramatik. Z ustvarjanjem je začel že kot dijak in ustvaril več del, med katerimi so najpomembnejša: komedija *Za narodov blagor*, drami *Kralj na Betajnovi* in *Hlapci* ter farsa *Pohujšanje v dolini Šentflorjanski*.

Že kot dijak se je pokazal kot oster kritik tovarišev, kasneje pa tudi slovenske družbe. Boril se je proti slovenski zaostalosti ter s svojo kritiko vzgajal delavski razred.

Uvod

Hlapci so bili zasnovani na Dunaju, napisani pa so bili v zatišju nadškofijskega dvorca v Sarajevu. Na tako delo je mislil Cankar že od sprejema volilne reforme, ki je zagotovila klerikalni stranki neomejeno oblast v deželi. Že maja 1908 je bral v uvodnem članku katoliškega dnevnika besede: "...kdor je pristaš liberalno socialnodemokratske stranke v učiteljstvu, po naših mislih sploh ne more biti učitelj." To je bila vojna napoved sleherni svobodni misli. Odločil se je, da napravi v svoji drami veren portret "nadvse umazanih političnih razmer". Krstna predstava drame je bila 31.5.1919. S takimi neprikritimi revolucionarnimi gesli je zbudila odpor vladajočih in za vsako ceno so ji hoteli zaustaviti pot na oder. Zelo odklonilno oceno je dobila v liberalnem Slovenskem narodu, bolj naklonjen ji je bil Ljubljanski zvon.

OBNOVA

Drama se prične s sestankom Jermana in Ančke, na vrtu pred županovo krčmo, na dan volitev, pri katerih je zmagala klerikalna stranka.

Ančka se je odločila, da zapusti Jermana, ker je preresen in dolgočasen. V tem prideta na vrt učiteljici Minka in Geni ter napeljeta pogovor na volitve, toda Jerman jim odgovori, da mu je vseeno, sicer si bo pa tako ali tako narod pisal sodbo sam: ne frak mu je ne bo in ne talar, s tem se strinja tudi učiteljica Lojzka. Ko Jerman odide pa pride Komar ki je prepričan, da bodo zmagali liberalci, vendar po govoru na verandi prične v zmago dvomiti, vse to pa potem potrди poštar z novico, da so povsod zmagali klerikalci.

V drugem dejanju Komar in nadučitelj pregledujeta knjižnico in izločata vse gradivo, ki ne ustreza novim razmeram. V knjižnico pride tudi Hvastja in Komar naj bi naredil, kar mu je Hvastja dejal v krčmi, ko ga je zbadal glede volitev. Ker je Komar opazil, da se ga Hvastja ne bo usmilil je padel na kolena in ga prosil odpuščanja. Nadučitelj pa mu je ves sladak razlagal, kako sta s Komarjem očistila knjižnico, vsega "plevela" ki naj ga bi nanesel Jerman. V nadaljnjem čiščenju pa sta izločila tudi Cankarja, Aškerca, Tavčarja in še nekatere druge. Potem pa odneseta vse knjige v nadučiteljevo sobo, med potjo pa se v mislih zmerjata eden drugega. V tem pa prideta Lojzka in Geni, ki pa sta se že spreobrnili in se hvalita s rožnim vencem, Komar pa z poklekom pred Hvastjo, češ da je ponižnost čednost kristjana. Ko pride župnik, se mu vsi prilizujejo, vendar on jih je prišel samo povabiti na večerjo, pri kateri spozna, da je njegov edini resni tekmeč Jerman. Zato mu je razlagal, da se okoli njega, Jermana namreč,

zbirajo čudni ljudje in če bo hotel iz hlapcev in pijancev narediti gospodarje, si lahko nakoplje težave.

Naslednje dejanje se odvija v Jermanovi sobi, v kateri sta se Jerman in Kalandar pogovarjala o zborovanju, na katerem naj bi pridobila nekaj pristašev, saj sta po volitvah ostala sama. V sobo prideta tudi kmetica, ki se huduje na Jermana, da uči otroke krasti. Pride pa tudi Anka, katera pa mu je rekla naj ostane kar med pijanci in pretepači.

Jerman je sklical zborovanje v krčmi. Na tem zborovanju naj bi pojasnil potrebo po ustanovitvi izobraževalnega društva. Vendar med zborovanjem priteče Lojzka k Jermanu z novico, da se je zunaj zbralo veliko ljudi, njegovih nasprotnikov in zato naj se izgovori na svojo bolezen ter izgine dokler je še čas. Toda Jerman je trmast in ostane v krčmi, kamor kmalu pridrvi razburjeno ljudstvo, ki je vzklikalo, da so za hlapce rojeni, ustvarjeni in vzgojeni, hočejo pa tudi, da ga prestavijo na Goličavo. Temu sledi prerivanje pri čemer je Jerman ranjen zaradi česar omahne. Kalandar ga je zaščitil s svojim telesom pred množico.

V Jermanovi sobi so bili zbrani Lojzka, Geni in Jerman. Čakali so na novico zdravnika o Jermanovi materi. Toda novica je bila ta, da mati potrebuje le še župnika. Jerman si očita, da ni ravnal pravilno z njo in to ga privede tako daleč, da prične misliti na samomor. Med poslavljanjem pride v sobo Kalandar, ki je takoj pričel razlagati, da je našel človeka, ki je ranil Jermana. Toda Jerman mu je dal koline, ki mu jih je prinesel Hvastja. Na Kalandrov predlog, da bi imeli še eno zborovanje, kjer naj bi bilo že sedem antikristov, pa odgovori z govorom, v katerem pove, naj se na zborovanju dobijo brez njega, ker je on že prestar za to. Nazadnje pa vse prosi za odpuščanje. Sklene, da bo naredil konec temu bednemu življenju, vzame samokres in odide iz sobe. Preden pa sproži samokres, ga pokličeta Lojzka in mati, ki je prej, ko jo je prosil odpuščanja, ležala kot da je mrtva.

Pri tem, ko se je hotel ustreliti a se ni, je Jerman doživel očiščenje oziroma katarzo.

OPIS OSEB:

ANKA:

Anka je bila županova hči. Veljala je za najlepše dekle v vasi, vendar pa je to zunanost pokvarilo njeno prepričanje, da je zaradi svojega porekla nekaj več od teh preprostih kmečkih ljudi. Kmečke ljudi je prezirala, ker so se ji zdeli popolnoma neizobraženi in preveč preprosti za njeno "namišljeno" razgledanost in učenost. Pozabila je namreč, da bi bila brez županove krvi tudi sama ena izmed njih.

Ljudje so imeli Anko kljub temu radi, saj so lahko le preko nje, oziroma z njeno pomočjo, prišli v višjo družbo. Še posebno rad pa se je z njo družil Jerman. Kot preprost šolan vaški učitelj, ki je težko našel družbo v višjih krogih, bi imel ob njej lažji dostop do te družbe, poleg tega pa je bil vanjo tudi zaljubljen. Vendar pa Anka njegove ljubezni ni hotela razumeti. Zdel se ji je okoren, neroden in nasploh v premalo imenitnih okoliščinah šolan, da bi jo bil vreden ljubiti. Zato ga je v družbi pogosto zaničevala in poskušala osmešiti pred vsemi.

HVASTJA:

Hvastja je bil, tako kot Jerman in Komar, učitelj. V nasprotju z Jermanom je pripadal klerikalni strani z župnikom na čelu. Zaradi tega, ker je na volitvah podprl župnika, sta ga Jerman in Komar zaničevala. Takih in drugačnih pripomb je bil že navajen, zato je zaničevalcem, kadar se mu je sploh zdelo vredno pogovarjati z njimi, rekel samo, da bodo že še delali pokoro. Zapostavljen je bil tudi z Lojzkine strani, saj je bila zaljubljena v Jermana in se je vedno pridružila njemu in njegovim idejam.

Drugače pa je bil Hvastja vedno vesel in dobre volje, poleg tega pa je bil dobrega srca in je ljudem vedno rad priskočil na pomoč.

JERMAN:

Jerman je dovolj močan za politični boj, vendar se na neki točki brez določene vzroka popolnoma zlomi.

Moč za dejanje mu izsrkava vsa okolica, ki se ji naposled tudi ukloni.

Jerman je tragična osebnost, ker je razpet med svoje ideale in stvarnostjo; hkrati pa ni čustveno dovolj močan, da bi vse ideale poskušal uresničiti.

Materi ne pokorava popolnoma, čeprav ji daje višjo prioriteto kot ostalim ljudem okoli sebe. Jerman postavlja svoje ideale pred ljubezen in je pripravljen le to žrtvovati, ni strasten ljubimec in ni pripravljen žrtvovati sebe za ljubezen.

Jerman je še najbolj razumljen od Kalandra, ki je v bistvu tudi njegov nepisani naslednik. V njem najde uteho in enakovrednega in enako mislečega sogovornika.

Moje mnenje

Drama mi je ugajala, namreč, vse dogajanje, ki ga doživlja Jernej je tako resnično, tako realno. Tudi če bi se že kdo osvobodil in spregledal, spoznal resnico, ki pa bi seveda nasprotovala obstoječim normam in smernicam v družbi, bi ga ljudstvo (če bi želel to svojo idejo

uveljaviti ali pa se morda samo ne pokoriti) ali izgnalo ali ubilo.

Druga človeška (ne)vrlina, ki pa je tudi lepo razpoznavna, bi pa se najlažje in najbolj jedrnato opisala z reko: "Zastava se po vetru obrača". Učitelj Komar nam odlično nakaže, kako se **ne** smemo obnašati, če ne želimo popolnoma izgubiti svoje samopodobe. Tako nizkotno, zahrbtno obnašanje se mi prikazuje kot vrh primitivizma in pove veliko o mentaliteti takratne večine ljudi. Knjiga mi je ugajala. Lepo prikazuje slabosti človeka, ki se pokažejo ob vseh večjih spremembah. Lepo prikaže takratni vpliv Cerkve na družbo in dužbo samo.

IDEJE DRAME:

Hlapčevanje je način obstoja določenega tipa ljudi, avtor pa to značajsko lastnost skozi dogajanje drame razširi na celoten slovenski narod, tako da postane hlapčevstvo njegova temeljna in trajna značilnost. To idejo prikaže

avtor z likom Jermana, ki se upira hlapčevanju in se bori za osvoboditev zmanipulirane množice k človeka vrednemu življenju.

IDEJA NEKONFORMIZMA: Jerman se skupaj s Kalandrom, predstavnikom proletarcev, upira hlapčevanju.

SATIRIČNA IDEJA je podoba učiteljstva, ki menja prepričanje.

REVOLUCIONARNA IDEJA boja za socialno osvoboditev. Jerman se v tem boju ne čuti dovolj močnega, zato idejo boja preloži na pleča močnejšega, prihodnost izroči proletarcem.